

Mijn bodemverhaal

Henk de Bakker

Vraagstelling

Er is mij (Henk de Bakker, *1923, Rotterdam) meer dan eens gevraagd: “Hoe en wanneer ben jij bij de bodemkartering gekomen? Je bent geen Wageningse, hebt dus niet als ondergedoken oudere-jaars student bodemkunde in het voorjaar van '45 onder leiding van de eveneens ondergedoken prof. Edelman en diens studenten-assistent Hoeksema in de Bommelerwaard aan de eerste studentenkartering deelgenomen.

Je bent geen Utrechtse, Groningse of Amsterdamse fysisch geograaf, zelfs geen HBO-er. Ook geen oud-leerling van Pijls of van Van Diepen, beiden destijds directeur van Landbouwwinterscholen resp. in Didam en Boxtel en als zodanig “verantwoordelijk” voor onze Achterhoekse en Brabantse karteerders, zelfs geen werkloze boerenzoon, zoals sommigen van de Zeeuwse karteerders”. Mijn antwoord was dan “Correct”. Ook bij mijn carrière spelen de laatste oorlogsjaren, evenals bij bovengenoemde onderduikers, een beslissende rol.

Oorlogsverhaal

Eerder heb ik mijn oorlogsbelevissen te boek gesteld:

“Rotterdam-WestBrabant, vice-versa, '40-'45, 2000, 136 pp. krtn, foto's, brieven, tekstfragm., formele documenten edgl.” Uit dit verhaal licht ik het volgende:

Na mijn 5j. HBS-B in 1942 was het niet mogelijk enige verdere opleiding te volgen alvorens de Arbeidsdienst achter de rug te hebben (op Duitse leest geschoeid in navolging van hun *Arbeitsdienst*). Ten einde deze te ontlopen, dook ik onder. Eerst op een kantoor van een Rotterdamse scheepswerf (een *Kriechswichtig Betrieb*, dus een *Ausweis!*). Later, na de *Arbeitseinsatz* (1943) op een akkerbouwbedrijf in een Westbrabantse polder. In die tijd heb ik een agrarische achtergrond opgedaan. Mijn laatste onderduikadres (voorjaar '45, de hongerwinter) was bij Jan van den Hoek, hoofdassistent bij de Landbouwvoorlichtingsdienst in Barendrecht. Ik was daar in de kost, sliep elders en snoeide een kleine boomgaard van hem.

Citaat uit mijn oorlogsverhaal:

Op een keer kwamen twee mannen lunchen bij Jan, dat waren een Wageningse professor en een student. Beiden waren ondergedoken, Professor Edelman in Rotterdam en Leen Pons bij zijn ouders op hun boerderij in Groote Lindt.... Leen deed in de Zuidpolder bij Barendrecht een veldbodemkundig practicum en zijn professor kwam eens bij hem kijken....'s Middags ben ik met hen meegelopen en heb toen mijn eerste grondboringen gezien. Ik raakte onder de ban van Edelman's enthousiaste verhalen over de bedijkingsgeschiedenis van deze polders, afzettingen van de St.Elisabethsvloed en overslibde Romeinse wegen...Na de bevrijding bleek mijn oudste broer Gerrit bij diezelfde Wageningse professor een dissertatie voor te bereiden over polders in Zuid-Beveland... Einde citaat.

Wij waren beiden zeer verbaasd over dit raakpunt uit mijn oorlogsverhaal. Ik heb toen meer informatie gekregen over het werk van de karteerder.

Inmiddels was ik vanaf oktober 1944 één dag in de week in opleiding bij de ondergrondse Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS). Na de bevrijding heb ik nog een klein half jaar dienst gedaan bij de NBS.

Op 15 oktober 1945 heb ik schriftelijk gesolliciteerd bij de op 24 augustus van datzelfde jaar opgerichte Stichting voor Bodemkartering, waarvan Edelman directeur was. Ik heb toen aan het Duivendaal gesproken met Ir. H. Egberts, diens secretaris. Mijn oorlogsverhaal eindigt bij mijn aanstelling bij StiBoKa. Op het arbeidscontract staat de datum 1-11-1945 en behalve de handtekeningen van C.H. Edelman en die van mij: *totaal per jaar 1800* (gulden!).

Zeer heterogene overwegingen hebben bij dit besluit een rol gespeeld:

*Op mijn tweede onderduikadres (zomer '44: *D-day, Market Garden!*)-heb ik mijn latere vrouw Adrie Maris leren kennen;

* In tegenstelling tot veel NBS-ers heb ik mij in '45 niet gemeld als oorlogsvrijwilliger voor de "bevrijding" van Ned. Indië van de Jappen (was toen de politieke opvatting);

*22 jaar oud en (nog) geen vervolgopleiding;

*Geen baan en dus geen geld;

*De ervaring met de saaie kantoorbaan in '42 enerzijds en het boerenwerk in de jaren daarna anderzijds, maakte het veldwerk als karteerder zeer aantrekkelijk;

*De hierboven geschetste "fascinatie en ban" gaven, denk ik, de doorslag.

Ik ben begonnen met karteren in de polder Charlois, niet ver van de bovengenoemde Zuidpolder (opdrachtgever de gemeente Rotterdam). Het was ook een studentenkartering, er had daar al eerder een student gewerkt en deze was net opgevolgd door Derk Biewinga. Ook hij had nog niet eerder gekarteerd, maar hij had van zijn voorganger, behalve een boor ook een veldkaart geërfd. Daarop stonden de genummerde boorpunten aangegeven. Hierbij hoorde een "schriffie", zo door ons genoemd. We liepen de boorpunten na (we konden wel kaartlezen), bekeken de opgeboorde grond en probeerden de verschillen terug te vinden in het schriffie: "O, dat zal dus donkergrijze humeuze zavel zijn!!" Uiteindelijk karteerden we een vrij homogeen gebied, een smalle strook met veen onder een dunne laag zware klei en een ovaal gebied met fijn zand binnen boordiepte en liggend langs een polderweg, die Kromme Zandweg heet! Ook wij kregen bezoek van de prof, hij demonstreerde de veenstrook door een aantal paarden op te jagen en triomfantelijk te laten zien dat daar het maaiveld bewoog en noemde de Kromme Zandweg een toponiem. Deze veenstrook was de verklaring voor de verzakte noodwoningen die na het bombardement van de binnenstad op 14 mei 1940 in deze polder waren gebouwd. Het karteren bleek voor mij al gauw het ontdekken van een *Terra incognita*, zowel letterlijk, als voor de meer abstracte inhoud van het vakgebied. Dit laatste heeft mij later eveneens gefascineerd.

But that's another story!

Tenslotte is dit een antwoord op de vraagstelling en geen autobiografie, dat zou een vervolg kunnen zijn op bovengenoemd oorlogsverhaal en zou zeker langer zijn dan die 136 pp.! Ik voeg hier dan ook geen literatuurlijst aan toe, maar wil toch enkele publicaties noemen:

Samen met Jaap Schelling het Classificatieverhaal (1966);

de Bodem in Kleur ontstond als een artikelenreeks in het tijdschrift van de Heidemij (1964/5, in 1976 gebundeld). Ik beschreef hierin 32 bodemprofielen en Alie Edelman het bijbehorende landschap aan de hand van een oblique luchtfoto.

Ik had de prof al twee keer eerder ontmoet, maar via de Bodem in Kleur kreeg ik intensief contact met hem. Hij was uiteraard geïnteresseerd in de combinatie van deze schrijvers. Een aantal malen zijn de concept-teksten bij hem thuis met z'n

drieën kritisch bekeken. Hoewel zijn vrouw meegewerkt had aan de nomenclatuur vond hij het classificatiesysteem maar niks, dit gold ook voor *Soil Taxonomy*. Er zijn door Duivedaal dan ook nauwelijks bijdragen hieraan geleverd. Trouwens, ook beide Japen (Dr. Schelling en prof. Bennema) hadden aanvankelijk weinig belangstelling voor de eerdere *Approximations*. Ik kreeg de *Ild Appr*, (3 of 4 A-viertjes) op mijn bureau met de woorden: "Kijk eens wat dit is." Later, toen de Gentse professor R. Tavernier de Amerikaanse bodemkundige Dr. Guy D. Smith naar Europa haalde om hun systeem te promoten, werd ik dan ook naar Gent gestuurd! Hierdoor ontmoette ik, behalve d'n Tav. en enkele van zijn medewerkers ook: Tiurin en Mme Gerasimova (USSR), Aubert en Duchaufour (Fr.), Mancimi (It), Mückenhausen en ass. (toen nog BondsRep), Kubierna (Oost.), Pierce Ryan (Ierl.) en Bryan W. Avery (Rothamsted, Eng.).

De verdere *Approximations*. waren al boeken, de *IVth* blauw, de *VIIIth* bruin. Deze is op het congres in Madison (1960) gepresenteerd aan de internationale bodemkundige wereld. De uiteindelijke publicatie, *Soil Taxonomy*, verscheen in 1975.

Met behulp van dezelfde kleurplaten uit de *Bodem in Kleur* schreef ik in 1979 *Major soils and soil regions in The Netherlands*.

Na de polder Charlois maakte ik vanaf maart 1946 deel uit van een grotere karteerdersploeg in het Westland (de driehoek Hoek van Holland-Maassluis-Den Haag). Daarna, vanaf mei 1947, de gemeente Epe (i.v.m. het Kleine-Boeren Vraagstuk) in opdracht van het LEI. Diens directeur was Ir. A. Maris, een achterneef van mijn vrouw.

Vervolgens (na september 1948) een strook langs de kust van het IJsselmeer, de driehoek Harderwijk-Kampen-Wezep. In dit gebied ontstond een samenwerking tussen de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (directeur Prof. Dr. Ir. A. J. Zuur) en StiBoKa. Er bestond een *gentlemens agreement* tussen beide diensten: de RIJP het nieuwe ..., StiBoKa het oude land.

Na de drooglegging van de NOP (1942) ontstond er enerzijds wegzijging van het grondwater uit het Friese klei-op-veen gebied en anderzijds kwel in de NOP.

Dezelfde problemen werden verwacht als de volgende polders (de beide Flevolanden) zouden worden drooggelegd. Zuur belastte zijn medewerker Ir. W.H. Sieben met onderzoek naar het ondiepe grondwater. En ik kreeg twee karteerders van de RIJP!

Sieben zette twaalf raaien 2m-waterstandsbuizen loodrecht op de kust, die jarenlang wekelijks werden opgenomen. Deze buizen stonden zowel op "droge" als op "natte" gronden. Beide Jannen (Dr. Haans en Ing. Domhof) hebben deze gegevens dankbaar gebruikt bij de vervanging van het vage begrip "vochttrap" door grondwatertrap.

Later begreep ik dat Sieben datzelfde heeft geprobeerd met mijn bodemkaart met de vochttrappen. Enkele malen ging Zuur mee in het veld en zag zo via mij wat de "landschappelijke" karteringsmethode van zijn "concurrent" inhield. Hij was zeer kritisch als ik liet zien hoe ik een bodemgrens op de veldkaart inschetste: "Ligt het wel zo, zoals jij denkt dat het zou moeten zijn?"

Heb ik van Edelman het enthousiasme geleerd, van Zuur mijn kritische instelling! In die tijd was Kampen (de RIJP) actueler dan Wageningen.

Na deze bijzondere kartering ging ik in april 1950 naar Winschoten. De jonge en de oude Dollardpolders, het ontkalkingsvraagstuk, de rodoorn, de knikklei, de

keileembulten rond het zgn. schiereiland van Winschoten waren allemaal nieuw en onderstreepten weer het gevoel van het *terra incognita*.

Na de watersnood (1953) werd ik overgeplaatst naar Wageningen in “algemene dienst met een landelijke taak”.

Toen Bodemkunde van een keuzevak aan de LH tot richting 16 werd, moesten studenten enige weken veldwerk doen. Jarenlang werden dit “zandpractica” genoemd, ook al waren ze later ook op de löss. Het gebied, waar het eerste zandpracticum werd gehouden, was de gemeente Epe. Bij de voorbereiding hiervan heb ik enkele keren bij de prof op zijn werkkamer gezeten, samen met Ir. Zandstra die de studenten zou begeleiden. Mijn bijdrage daarbij is kennelijk gewaardeerd want ik werd nadien bij de meeste van deze zandpractica betrokken. Hierbij heb ik ons systeem en *Soil Taxonomy* in het veld gedemonstreerd. Ook werd ik meegevraagd op de studentenexcursies naar het buitenland, o.a. JoegoSlavië, Bondsrepubliek (toen nog) en Engeland en Schotland.

Terwijl ik deze tien regels opschrijf, realiseer ik me dat dit in feite een merkwaardige ontwikkeling was: in dienst bij StiBoKa, maar een soort *stand-by* voor de LH ! Was ik op weg naar mijn *h. c.*?

Terug naar mijn verhaal: viel dit allemaal onder mijn nieuwe taak? In feite bestond dit uit vele werkbezoeken aan lokale karteringsgebieden met lokale indelingen, veel discussies. Uiteindelijk leidde dit tot het Systeem van Bodemclassificatie voor Nederland.

Standplaats Wageningen maakte het voor mij mogelijk kennis te nemen van de literatuur uit de bibliotheken van ons en van de LH. Destijds waren veldbodemkundige publicaties nog vrijwel uitsluitend in de vreemde talen. Ik had met Engels. en Duits. weinig moeite, met Frans wat meer. Het was een *challenge* voor mij, het *Terra incognita* bleek steeds groter te worden!

Het verdere verloop van mijn loopbaan zal ik, op een uitzondering na, alleen met wat trefwoorden vermelden: cursussen, eerst als deelnemer, later als docent en auteur; opname in de wetenschappelijke staf (1961); Hoofd Afd. Bodemclassificatie; lid van resp. de Nederlandse Bodemkundige Vereniging, het *Deutsche Bodenkundliche Gesellschaft* en het *International Peat society*, organisator van het *Symposium on peat lands below sea level* (1981); docent aan de *International course on Land drainage* (1977-1987).

Hoewel ik zonder titels ben begonnen, heb ik inmiddels twee titels: Ing. en Dr. *h. c.* Ingeschreven als register ingenieur (1970) en in 1983 is mij door de LH de *Ehrendoktorswürde* toegekend (zoals een Duitse collega mij dat schreef in een felicitatiebrief). Stond de student Leen Pons bij het begin, Prof. Dr. Ir. L.J. Pons bij het hoogtepunt van mijn loopbaan in de bodemkunde!